

Oponentský posudek na habilitační spis:

José Luis Bellón Aguilera, *Miguel Espinosa, el autor emboscado*, Granada: Editorial Comares, 2012, 321 pp.

José Luis Bellón nabízí čtenářům knihu, která je přesvědčivým svědectvím o jeho erudici, schopnosti promýšlet a inspirativně analyzovat a komentovat i velmi náročné texty a současně o výrazném talentu narativním, umožňujícím bohatým a atraktivním, přitom však vždy pregnantním a srozumitelným jazykem předávat výsledky svého uvažování čtenářům. Dodejme, čtenářům ochotným podílet se na vzrušujícím dobrodružství objevování nových významů a konotací v textech, jež podobným pokusům dovedou klást nemalý odpor.

Bellón si pro svou zevrubnou analýzu vybral dílo Miguela Espinosy (1926-1982)¹, mimořádně originálního autora z Murcie, který svými převážně až posmrtně publikovanými díly vzbudil značnou pozornost literárních kritiků,² zatímco širšímu čtenářskému publiku ve Španělsku i mimo ně zůstává spíše neznámý. Espinosa, celoživotní „kacíř“ («revuelta anti-sistémica», 156, «heterodoxo o exiliado interior», 196) s obrovskou „vůli poznávat“ (*voluntad de saber*, Foucalt, 20), se po celý život cítil „vyhoštěný z toku času“ (*desterrado en el tiempo*, 21) a cítil se současníkem starých Řeků. Tuhle časovou a prostorovou „nepatřičnost“ zřejmě do jisté míry sdílel s jinými samorostly velikány moderní španělské literatury, jako třeba s Larrou, Bécquerem či Lorkou. Zcela jistě to nebyla jednoduchá osobnost, na jedné straně napsal, že „miluje slabé“ (23), s chutí vyplazuje jazyk na „farizeje a filištínské“ (23) a nemá rád „dobré rodiny, mocné“ apod. (23), na straně druhé se nijak netajil hrdostí na svůj elitismus a intelektuální aristokratismus, „Caesar s duší Krista“ (23).

Hned na počátku (s. 17-18) Bellón charakterizuje svůj text jako pokus o komplexní pohled na Espinosovu filozofii, literární dílo i autorův život, jež podle Bellóna tvoří v Espinosově případě jeden jediný nedělitelný celek, podobně jako u Nietzscheho či u některých představitelů avantgardního umění.

Podle mne prvním klíčovým bodem Bellónova textu je premisa vyjádřená na s. 19: Espinosa byl přesvědčený, že v životě to důležité nebývá to, o čem se mluví, ale mnohem spíše to, o čem se mlčí. Espinosovy romány na tento předpoklad reagují neustálou hrou s vyjádřenými a nevyjádřenými významy. Jenom tak je možné podle Espinosy skutečně odhalit/demaskovat autentickou realitu. To ovšem představuje značnou překážku pro nezkušeného či/a netrpělivého čtenáře, který v případě Espinosy naráží na autora, jenž není ochoten dělat jakékoliv kompromisy – a to jak v literatuře, tak v životě samotném – a čtenářům jejich misi jakkoliv ulehčovat. Espinosa je přesvědčený, že literatura si má klást náročné cíle a být při poznávání podstaty světa a jeho tajemství podstatně ambicióznější než ostatní umělecká odvětví: «Los novelistas no deben contar historias, eso ya lo hace el cine.» (198) Podle Espinosy by měla být četba literárního neustálá «interpretación y la escritura y reescritura de una interpretación» (198), což je pro pohodlného čtenáře jen málo povzbudivá zpráva. Z tohoto pohledu pokládám Bellónovu knihu za mimořádně zdařilý „manuál“ k Espinosovým textům, které, zdá se, jsou svým poselstvím mimořádně závažné a inspirující, svou formou ovšem natolik nepřístupné, že mohou leckterého potenciálního čtenáře snadno odradit a připravit ho tak o nečekaně intenzivní zážitky a mnohé hluboké myšlenky. Bellónova kniha takové čtenáře, na jedné straně tápající, na druhé straně ochotné „přiložit ruku k dílu“ a zúčastnit se filozoficko-literárního dobrodružství, vrací do hry, za což jí nepochybně patří vděk a dík.

¹ Pro Bellóna je Espinosa zjevně dlouhodobým tématem, vždyť už jeho disertační práce (2006) zkoumala a porovnávala romány Miguela Espinosy a Juana Marsého.

² O čemž svědčí poměrně bohatý výčet „espinosovských“ prací v závěrečné bibliografii, konkrétně na s. 294-309.

Druhým klíčovým bodem Bellónovy knihy je teze ze s. 19, která se potom objevuje ještě na mnoha dalších místech textu: pro Espinosa je největším dobrodružstvím/utrpením obyčejný každodenní život, se svými zdánlivě obyčejnými mezilidskými interakcemi, jež mohou být „strašnější než hirošimská bomba či koncentrační tábory nacistů“. (19, ale také např. 154) Úkolem spisovatele je ponořit se do těchto temných vod každodennosti a ukázat, jak zarážející, děsivé, úzkostné, ale i hrdinské a povznášející aspekty tam lze nalézt a prožít. Každodenní obyčejnost a transcendentno se u Espinosa stávají jedním kompaktním univerzem. Což je další důvod, proč je Espinosa v postmoderních dobách plných ohňostrojných epiky a dechvýtlačných dobrodružství všeho druhu tak výjimečný. Před děsivostí a často i prázdnotou vlastních „obyčejných“ životů dnešní čtenáři-konzumenti rádi unikají do přehledných příběhů odehrávajících se obvykle mimo rámec každodenní reality. Espinosa je nemilosrdně (jeho „romány bolí“, s. 20 ad.) vrací zpět a konfrontuje je s traumaty, frustracemi a úzkostmi, jimž chtěli prostřednictvím literatury (filmu, televize atd.) uniknout. Není divu, že se Espinosa za svého života velkého vděku od svých čtenářů nedočkal (výstižný je termín ze s. 20, «escritor a contratiempo» čili něco jako „spisovatel proti všem“), narkomani obvykle velice neradi přicházejí o své drogy.

Třetím klíčovým bodem, který ve mne budí nutkání k jisté polemice, je Espinosovo přesvědčení o tom, že život většinové společnosti, oné „škaradé buržoazie“,³ je prázdný, naplněný pouze konzumismem, bezduchou zábavou a neemocionálním sexem⁴, takže jediné útočiště, kde lze prožít „autentický život“⁵, je literatura, coby prostor pro „opravdovou osobnost“. (např. 20) Jsem určitě poslední, kdo by chtěl nějak vášnivě hájit západní konzumní společnost postmoderní epochy, z níž mám nezřídka pocit, že směřuje buď přímo k sebezániku, v lepším případě odnikud nikam, ale přesto mám jisté pochyby o plné oprávněnosti a stoprocentní platnosti všech těchto Espinosových postulátů. A to přestože respektuji jejich opravdovost, neboť je Miguel Espinosa zjevně naprosto přesvědčivě podepřel jak svým literárním dílem, tak svým osobním životem. Zaprvé je pro mne velkou otázkou, zda psaní a čtení knih, jakkoliv kvalitních a inspirujících, lze skutečně považovat za „opravdový život“ – «la literatura o el arte son el único refugio posible del sujeto verdadero, frente al avance de la mercantilización de todas las esferas de la vida en el capitalismo tardío», 265. Ale jako ještě důležitější se mi jeví následující výhrada: z mého pohledu Espinosa tak trochu představuje příklad nebezpečí, které na každého výjimečného intelektuála (jímž muž z Murcie nepochybně byl) číhá v podobě nekrocné pýchy na vlastní výjimečnost, na vlastní „autenticitu“ v porovnání s prázdnotou okolí, na pozici „vysoko nad davem nezasvěcených“, na neomezenou schopnost pohrdat měšťáky, onou „škaradou a ubohou buržoazií“. Nechme stranou praktickou otázku, jak by mohla přežít společnost, kdyby skutečně většina populace zvolila Espinosův recept ze s. 270 a uzavřela se ve svých estetizovaných soukromých doupatech.⁶ Ale i z čistě z intelektuálního a estetického hlediska je dobré mít na paměti, že halasně proklamovaný útěk do světa zdánlivé „výjimečnosti a opravdovosti“ – jakkoliv hluboce estetizované – může být za jistých okolností právě tak trapný, ubohý a směšný jako maloměšťácké unikání do světa bizarního konzumu a „neopakovatelných zážitků“. A to i s vědomím, že Espinosa často míří do černého a jeho drsně formulované výtky stojí, zejména

³ Přičemž je vcelku jedno, jestli v dobách frankistické diktatury či později v podmínkách demokratizujícího a liberalizujícího se Španělska.

⁴ Rozsáhlou a zdrcující kritiku zmíněné „*fea burguesía*“ nalezneme především na s. 147-184, výrok «los feos burgueses no son sujetos, no existen» ze s. 158 je více než výmluvný.

⁵ Buržoové nejsou schopni individuálního života, nejmenší jednotkou na něž je lze rozdělit, je manželské dvojice = buržoazní hermafrodit, 147.

⁶ Uznávám, že pro jedince Espinosova typu je podobný problém možná skutečně zcela nepodstatný, protože tak ubohé lidstvo plné prázdných existencí si ani další přežití nezaslouží, což je nepochybně zcela legitimní postoj vyvolávající spoustu fascinujících otázek a podotázek, které ovšem dozajista překračují prostor vyhrazený tomuto textu.

v dnešním kontextu poměrně hluboké krize západního způsobu života, za poctivou a sebekritickou úvahu, např. postřeh ze s. 149: «La mujer jamás dudaba, porque en su ánimo no existía posibilidad de elección.» A tamtéž: pozoruhodné poznámky o síle rituálu v každodenních aktivitách, kde už vlastně skoro nic se neděje „jenom tak“, pro radost, spontánně, ale jedinou motivací je stvrzování společenského statutu, vytváření pozitivních a společensky přijatelných obrazů: «...cuando intuye la fuerza del ritual en las actividades cotidianas, como marcador de clase. Tomar el sol no porta valor en sí mismo, sino que constituye una manifestación del estatus social. Vivir es la realización de una estética.» Espinosa je tak velepřísný soudce – např. naprosto nemilosrdná a s pohrdáním méněcennými spoluobčany hraničící kritika „buržoazního nihilismu“ na s. 154-155 –, až se někdy čtenář neubrání pochybám, zda život dona Miguela byl skutečně o tolik plnější, hodnotnější a autentičtější než ubohá pseudoexistence odsuzovaných měšťáků. A vynořují se i další nutkavé otázky: pokud by skutečně Espinosa prožíval tak plný a autentický život, měl by potřebu se s okolím vyrovnávat tak hořce ironickou a sarkastickou dělostřelbou, jak konstatuje opakovaně sám Bellón: např. «la escritura destila sarcasmo por los cuatro costados», 157, *Tribada* je zhodnocena jako «novela insultante, homofóbica», 189? Navíc: výčet maloburžoazních hodnot na s. 168 působí vskutku nesmírně trapně a přízemně, na druhé straně 20. století opakovaně ukázalo, v jak nebezpečné a zničující důsledky může přerůst pohrdání tímto prostoduchým ideáři. Šetření na druhý automobil, dovolená na přelidněné pláži v betonovém letovisku či obývací pokoj plný růžového porcelánu opravdu mohou znít dost odpudivě, člověk by měl ale mít neustále na paměti, k jakým infernálním obrazům to dotáhli v nacistickém Německu či fašistické Itálii jedinci, kteří kdysi své revolučně-transformační vize opírali právě o drsnou kritiku prázdnoty a přízemnosti maloburžoazního životního stylu. Peklo může mít ještě podstatně horší tváře než sobotní výlet do hypermarketu. S tím souvisí i Espinosovo přesvědčení, že „dřív bylo líp“ (dříve tady může znamenat třeba v antickém Řecku). Možná proto, že dřív se věřilo v Boha/bohy: «La palabra de Dios ha sido negada y sustituida por el imperio de los *mass media*.» (264) Já osobně, jako člověk zajímavější se celkem zarputile jak o historii, tak o sociologii a filozofii, bych rád zvěděl, kdy vlastně existovala ona „pravá“ společnost, plná „autentického“, neodcizeného a neprázdného života? Je skutečně o tolik „autentičtější“ existence křižáka věřícího v Boha (a církev), vydávajícího se na křížovou výpravu na Blízký východ a chystajícího se zabíjet všechno živé, co se mu postaví do cesty, v porovnání s „mísí“ turisty, věřícího v konzum a reklamy cestovních kanceláří, vypravujícího se v létě do Španělska na pláž a chystajícího se utratit své úspory za jakoukoliv tretku, kterou mu místní nabídnou? V čem je vlastně ona autenticita? V tom krveprolévání? V tom cíli? Je osvobození prázdného Kristova hrobu z rukou nevěřících za cenu rozsáhlého vraždění skutečně hodnotou *an sich* oproti válení se na pláži?

A za čtvrté: vzhledem k tomu, že si nejsem tak úplně jistý, nakolik Espinosa myslí vážně to, co píše, neboť si uvědomuji, že jeho texty obsahují obrovské dávky, ironie, sarkasmu a nadsázky («seriedad irónica», 20, «esperpento», 22), není vyloučeno, že jsem jeho postoj pochopil nesprávně, přičemž v takovém případě škrtám bod tři a stahuji všechny výtky a pochybnosti v něm obsažené.

Obdiv Bellónovi patří za to, že si drží zdravý odstup od svého vlastního textu, což je u zapálených autorů (k nimž se ho dovoluji řadit) ctnost spíše výjimečná. Projevuje se to například na s. 24 (krátká pasáž z ní je citována i na zadní obálce knihy), kde skromně a poctivě slibuje jenom to, co skutečně může splnit, tj. inteligentní komentář a interpretaci textů, nikoliv myšlenek a osobnosti samotného spisovatele („komplexnost reality nikdy není možné psaním zachytit“).

K výrazným kladům Bellónovy knihy patří jazyk, bohatý, vysoce kultivovaný, nadmíru sofistikovaný, vždy ovšem s intenzivní snahou o jasnost, přesnost a srozumitelnost, bez pohodlných úniků k mlhavé a odpovědnosti zbavující dvojznačnosti. Takový způsob

vyjadřování je nepochybně chvályhodný, nese s sebou ovšem riziko ostře kategorických soudů, jež mohou vyprovokovat polemickou odezvu. Podle mého soudu je to tak správně, neboť bez polemiky a diskuze, třeba i ostřejší, je intelektuální vývoj prakticky nemožný. Já bych určitě polemizoval hned s několika pasážemi, v první řadě s Bellónovým hodnocením brutality Frankovy diktatury (s. 30). Jakkoliv byl Franco bezpochyby velice bezohledný jedinec a prolévání krve mu zjevně nečinilo větší potíže, myslím, že srovnávat ho s Hitlerem či Stalinem, byť by to podpořila citace ze samotného Paula Prestona, je stěží obhajitelné. Možná že v roce 1940 se Himmlerovi opravdu jevilo, že Franco s dělníky zachází drsněji než tehdejší nacistická říše, která po úspěšném *blitzkriegu* potřebovala nabrat síly pro útok na Sovětský svaz, jenomže v té době přece už chybí jenom pouhých několik měsíců, než bude ve Wannsee rozhodnuto o totální likvidaci celého jednoho národa, přičemž jasné náběhy na genocidu lze v Třetí říši vyzorovat již od poloviny 30. let. Franco nechal popravit tisíce, nejspíše desetitisíce lidí, jeho čistky obsazovaného území byly nelidsky systematické a krvavé, jeho schopnost empatie vůči „nepříteli“ nulová, ale přece jenom, pokud vím, nikdy nepojal plán vyhladit beze zbytku (včetně žen, starců a dětí, včetně těch ještě nenarozených) celé etnické či sociální skupiny, typický postup psychopatů Hitlerova či Stalinova ražení.

Jiné tvrzení hodné polemiky nacházím na s. 39: «Quizás uno de los muchos errores del malogrado Azaña (junto a la cuestión de la reforma agraria) fue no comprender hasta qué punto la religión, después de siglos de organicismo ideológico, estaba incrustada en la espina dorsal del antagonismo de clases en España. Galdós sí lo había visto claro en *Doña Perfecta* (1876).» Těžko soudit, zda byl Azaña «malogrado», chyby dělal zcela určitě, koneckonců asi jako každý, kdo chce provést velkou, opravdu historickou změnu zoufale zakonzervovaného statu quo. Jestli ovšem mezi jeho omyly lze započíst onu často citovanou – a z kontextu brutálně vytrženou – větu o „konci katolictví ve Španělsku“, skutečně nevím. Zajímavě a s rozumnou distancí od obou rozhořčených táborů o tomto problému píše např. Joseph Pérez v *La leyenda negra*, 2010, Madrid: Gadir (s. 183-184). Galdós nábožensky motivovanou intoleranci skutečně sympaticky odhaloval a kritizoval, nejsem si však jistý, zda byl schopen měřit stejným metrem oběma stranám, neboť španělští liberálové v 19. století (totéž lze ovšem často konstatovat i pro první třetinu století dvacátého) tolerancí a uměřeností taktéž nijak nepřekypovali a mnohdy se chovali stejně fanaticky a zběsile jako jejich katolicko-konzervativní protivníci; kupříkladu v karlistických válkách to bylo znát poměrně zřetelně.

Na s. 55 Bellón konstatuje, že první obětí postmoderního obratu je historiografie: «La primera baja de esta lucha entre palabras es la historiografía. La historia acabaría por existir sólo de forma discursiva, la historicidad del texto se desvanecería, como un imposible representable en una maraña de mentiras.» Jsem na pochybách, zda to znamená konec historiografie jako takové, nebo spíš jenom konec pozitivisticky-optimistických iluzí o možnostech exaktního a v rámci možností objektivního postupu a výsledků v humanitních oborech obecně. Tady by totiž bylo obětí daleko více, kupříkladu literární analýza a kritika, pročez by Bellónova kniha nejspíše ztratila svůj *raison d'être*, a to by byla nesporně škoda, neboť se jedná o velice chytrý a inspirativní text, i když „pouze“ diskurzivního a interpretativního charakteru. Ostatně pokud skutečně odumřou iluze o historiografii jako o „objektivní“ a normotvorné popisovatelce historické reality, bude to jenom dobře a lze to chápat jako povzbudivou zprávu o chvályhodném intelektuálním zrání lidstva na prahu nového tisíciletí.

Některé Espinosovy názory na mne působí poněkud arbitrárně, čas od času jsou pak vysloveně diskutabilně. Dojem mírně infantilní filozofie vyvolává kupříkladu Espinosova metoda, jak spolehlivě rozeznávat literární génie: «Yo creo que no ha existido, que no hay una literatura. Hay algunos casos de escritores, que ni son maestros ni pueden ser tenidos como modelos. Hubo maestros y modelos como Azorín, Baroja, Unamuno, pero ahora no hay modelos que imitar. ¿Y el boom de los escritores americanos? Es indudable el impacto, pero

creo que es injusto. Son escritores correctos, pero no geniales. Se demuestra que no lo son porque no pueden ser imitados. Éste es un baremo que no falla, a mi juicio: si uno puede ser imitado, se es maestro, si no, no. Ellos no lo son.» (44) Rozhodnutí, zda byli García Márquez či Borges geniální či nikoliv, je rozhodně lépe nechat na subjektivním rozhodnutí každého jednotlivého čtenáře či kritika, avšak otázka, zda je snazší imitovat/následovat Borgese či Unamuna, mi připadá jako vcelku nesmyslná. Nijak zvlášť inteligentně nepůsobí ani Espinosův závěr, že Cervantes a Quevedo dovedli ducha renesančně-barokního Španělska vyjádřit lépe, než Cela dokázal popsat realitu 20. století: «¿A qué achacaría la falta de una literatura española de postguerra? —A la imposibilidad de transformar en oficial lo real; a la estructura de una sociedad que ha hecho imposible convertir la literatura viva la realidad. Convertir como hicieron Cervantes, Quevedo... Aquí se ha hecho literatura de evasión, que no es literatura integral, sino «divertimento». Los que vengan detrás de nosotros, leyendo a Cela, que escribe muy bien, y a otros autores actuales, no conocerán la realidad de nuestro tiempo como se puede conocer la de nuestro siglo de oro por la lectura de la novela picaresca, ¡qué gran novelística!» (44-45) Jak můžeme vědět, s jakým úspěchem skutečně zachytili velikáni Zlatého věku svoji dobu a společnost, když onen Zlatý věk známe právě především prostřednictvím jejich literárních obrazů?! Mimochodem ono neustávající intelektuální třesnění kolem Cervanta a Dona Quijota působí někdy již poněkud unavujícím dojmem (s. 46, 70 a mnohé jiné). Není to už v hispánském prostředí tak trochu klišé, vidět tuto dvojici prakticky všude a za vším? Nebyl by Cervantes sám mnohdy překvapený, kdo všechno a kvůli čemu všemu se na něho odvolává? Nejsou všudypřítomné quijotovské reference nezřídka už jenom prázdnou slupkou a mnohoneřikající frází?

Za podrobnější diskuzi by určitě stála i Espinosova charakteristika frankismu jako „fašismu“ (123-124), kdy svou *Školu mandarínů* sám označuje jako „negativní utopii španělského fašismu“. Nejde zdaleka jenom o malicherný terminologický spor, ale spíše o fakt, že Espinosa zjevně věřil, že Španělsko (a Portugalsko) by mohly posloužit jako laboratoře pro poznání, kam by se byl vyvíjel fašismus, kdyby s ním neskoncovali Spojenci v druhé světové válce a bylo mu dopřáno „skoro půlstoletí“ vývoje. (124) Jsem přesvědčený – a napadá mne hned několik argumentů –, že se jedná o mylný předpoklad, protože Franco a Salazar vybudovali režimy, které měly s fašismem v podání Mussoliniho poměrně málo společného, zkoumat tudíž frankismus jako potenciální variantu přeživšího fašismu se mi jeví jako spíše zavádějící.

Avšak dosti polemik. Bellón opakovaně a neotřele upozorňuje na sílu slova (*Logos griego, Verbo cristiano*, 117), které zdaleka není jenom pasivním popisem reality, ale mnohdy jejím velice aktivním spolutvůrcem. A to jak v rukou intelektuálů kritických ke stávající moci a vyzývajících k přemýšlení a polemice, tak v rukou poslušných služebníků a přísluhovačů Moci, kteří často velice umně pomáhají udržovat nejenom status quo, ale dokonce i přesvědčení, že nic jiného než status quo není představitelné. Bellón vidí v tomto ohledu jistou podobnost mezi Espinosou a Machiavellim (117), za úvahu by možná stála také analýza dnešního mainstreamového ekonomického myšlení, které ve snaze obhajovat recepty v praxi opakovaně zoufale selhávající neváhá často manipulovat s realitou způsobem hodným těch nejprohnanějších řeckých sofistů.

Bellón je velmi vzdělaný a sečtělý autor, který se programově vyhýbá striktní monotematickosti, jež sice působí exaktně, zato však snadno ubíjí jednotvárností a často zužuje kontext a ztěžuje plné porozumění složitějším problémům. Odtud plynou časté a mnohdy rozsáhlé digrese (o Lópezi Pachekovi a sociálním románu, o Juanu Marsém, o krizi identity dnešních západoevropských univerzit, o postmodernismu, o nominalismu a realismu u Shakespeara a Ramóna Jiméneze, o automobilu jako symbolu kapitalistické společnosti ad.). Dovedu si představit kritika, který je označí za rozměňování jádra textu a odbočování od hlavního tématu. Já je naopak vysoce oceňuji, protože pomáhají vytvořit dostatečně široký a

bohatý interpretační kontext, o který jde při literární a filozofické analýze v první řadě. Lapidárnost a zarputilá monotematicnost možná sluší přírodním vědám, v těch humanitních vzbuzují spíše dojem hrané „objektivity“ a falešné snahy o „vědeckost“ (viz Espinosova *ciencia asnal*, „oslí věda“, 23). Literární⁷ rozhled Bellóna je obdivuhodně široký – čte a cituje od Žižeka po Spinozu, od Blooma po Wittgensteina –, což umožňuje zajímavé a plodné komparace. Bellón dokáže analyzovat i velmi složité problémy a následně potom přesvědčivě interpretovat výsledný smysl. Nelituje námahy a pouští se i do detailních a minuciózních rozborů (např. poutavé etymologické analýzy jmen hlavních hrdinů *Tríbady*, 200-201), neboť každý skutečně zvládnutý detail pomáhá lépe pochopit celek.

Pro českého čtenáře by byla nepochybně velice zajímavá pasáž na s. 26-27, kde se popisuje, jak Espinosa po smrti Franka cítil, že spolu s nenáviděnou diktaturou ztrácí také kousek vlastní identity („jsem ... mrtvola z Frankova světa“, 26). Diktaturu sice nenáviděl a vystupoval proti ní, ale i v roli nepřítele byl vlastně její součástí. Vskutku pozoruhodná je tu Espinosova spřízněnost s některými postavami československého protikomunistického disentu, vždyť mnozí z nich v průběhu 90. let otevřeně přiznávali, že spolu s likvidací komunistické diktatury se ztratila i důležitá část jejich vlastní identity. „Bez ortodoxie není hereze.“ (27) A stejně jako mnozí českoslovenští disidenti, hořce si stěžující, že jim podivná individua v nestřežené chvíli „ukradla sametovou revoluci“, se i Espinosa cítí být novým postfrankistickým řádem zklamán a znechucen. Nechce být součástí nové „normality“, vrací se k celoživotnímu partu „blázna a vydědence“. (27) Vzpomeňme na hořkost, s jakou Karel Kryl pozoroval, komentoval a písněmi kritizoval porevoluční českou společnost 90. let. Espinosa jako bystrý pozorovatel po Frankově smrti konstatuje, že „všechno se změnilo jenom proto, aby to zůstalo stejné“, co je pro jedny příchod „svobody“, pro druhé znamená jenom jiné jméno pro „otroctví“. (32-33) Boj je nyní ovšem ještě podstatně těžší než dřív, protože Nepřítel už není tak snadno rozpoznatelný, dřívější „kacířství“ může být snadno transformováno do podoby součásti systému. (33) I v tom by zřejmě přemýšlivější představitelé českého disentu dali pár let po revoluci Espinosovi za pravdu.

Ostatně čtenář velmi často naráží na pasáže, které v něm vyvolávají zneklidňující a poměrně nepříjemné konotace ohledně témat z dnešní reality. Espinosovy deskripce frankistické univerzity, onoho „teologického vojska bojujícího proti herezi“ (35), působí až nechutně aktuálním dojmem, některé Espinosovy závěry vyvolávají pocit věčného dějá vu, které se táhne dějinami takřka bez přerušení jako nezničitelná Ariadnina nit hlouposti a manipulace: «La falsedad es sumisa, y la verdad, indómita; aquélla sirve a un dueño, y ésta, a nadie. Si precisáis cooperadores incondicionales, inventad hombres-mentira, como nuestros enmucetados y filósofos proclamados [...] La casta que sistemáticamente engrandezca al bobo, reinará perpetua, porque los memos sólo piden beneficios y rito. La Gobernación no necesita intelectos, sino sumisiones» (38) Když čtenář zaraženě přemítá nad krutě otevřeným popisem pozdně frankistické univerzity na s. 160-161, nebude pro něj asi snadné zahnat znepokojivé pochyby, zda se dnešní akademický svět skutečně nějak pronikavěji liší od Espinosova sarkastického obrazu onoho „hobbesovského univerza“, plného intelektuální průměrnosti a „pánů a otroků“, kde k sebevraždě nevede ani tak záchvat šílenství, jako spíše mnohem nebezpečnější záchvěv zdravého rozumu (161). Životní krédo „maloburžujky“ Pili (717), «rabiosa actualidad, consumismo, desprecio del débil, fetichismo de lo 'joven' y dinámico», rovněž přináší až mrazivě aktuální odér reality dnešních dnů. Stejně jako zjištění, že «Damiana nevěří v Boha, protože podobná myšlenka v ní vyvolává pocit nudy.» (235) Při četbě nemilosrdně otevřených Espinosových autopsií „obyčejných“ lidských osudů z pozdněkapitalistických časů člověka nevyhnutelně občas napadne: vždyť tohle se týká

⁷ A vlastně obecně kulturní, zmiňme třeba zajímavou pasáž ze s. 72-73 o El Grekovi jako symbolu ultrakonzervativního Španělska, či neméně zajímavý pasus ze s. 129 o bohaté historii literárního obrazu hory a jeskyně.

přímo mne. Koneckonců, jak Bellón prozíravě tvrdí na s. 227: «Peklem jsou ti druzí, ale také my sami.»

Sečteno a podtrženo: José Luis Bellón nabízí vyspělým čtenářům mimořádně zajímavou, inspirativní, fundovanou a brilantně skvěle napsanou studii o jednom neprávem opomíjeném výjimečném španělském prozaikovi a jeho originálním literárním odkazu. Nezbývá, než kolegovi Bellónovi upřímně pogratulovat ke skvěle provedené badatelské i autorské misi.

Závěr: vzhledem ke všemu výše uvedenému plně a bez výhrad doporučuji habilitační práci doktora Josého Luise Bellóna k habilitačnímu řízení.

doc. Mgr. Jiří Chalupa, Dr

V Olomouci, 8. 1. 2013